

2015/2111(INI)

28.9.2015

NÁVRH ZPRÁVY

o vnějších faktorech, které jsou překážkou podnikání žen v Evropě
(2015/2111(INI))

Výbor pro práva žen a rovnost pohlaví

Zpravodajka: Barbara Matera

OBSAH

	Strana
NÁVRH USNESENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU	3
VYSVĚTLUJÍCÍ PROHLÁŠENÍ	8

NÁVRH USNESENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU

o vnějších faktorech, které jsou překážkou podnikání žen v Evropě (2015/2111(INI))

Evropský parlament

- s ohledem na článek 2 a čl. 3 odst. 3 druhý pododstavec Smlouvy o Evropské unii (SEU) a na článek 8 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU),
- s ohledem na článek 23 Listiny základních práv Evropské unie,
- s ohledem na Úmluvu o odstranění všech forem diskriminace žen, která byla přijata rezolucí Valného shromáždění OSN č. 34/180 dne 18. prosince 1979,
- s ohledem na směrnici Rady 2004/113/ES, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám a jejich poskytování, a s ní související rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 1. března 2011 ve věci Test-Achats (C-236/09)¹,
- s ohledem na směrnici Evropského parlamentu a Rady 2006/54/ES ze dne 5. července 2006 o zavedení zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti zaměstnání a povolání (přepřacované znění)²,
- s ohledem na zprávu Komise ze dne 3. října 2008 nazvanou „Provádění barcelonských cílů týkajících se zařízení péče o děti předškolního věku“ (COM(2008)0638),
- s ohledem na sdělení Komise ze dne 21. září 2010 nazvané „Strategie pro rovnost žen a mužů 2010–2015“ (COM(2010)0491),
- s ohledem na sdělení Komise ze dne 3. března 2010 nazvané „Evropa 2020: Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění“ (COM(2010)2020),
- s ohledem na směrnici Evropského parlamentu a Rady 2010/41/EU ze dne 7. července 2010 o uplatňování zásady rovného zacházení pro muže a ženy samostatně výdělečně činné a o zrušení směrnice 86/613/EHS³,
- s ohledem na návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady o zlepšení genderové vyváženosti mezi členy dozorčí rady / nevykonnými členy správní rady společností kotovaných na burzách a o souvisejících opatřeních (směrnice o zastoupení žen v radách společností (COM(2012)0614)),
- s ohledem na sdělení Komise ze dne 9. ledna 2013 nazvané „Akční plán podnikání 2020: Opětovné probouzení podnikatelského ducha v Evropě“ (COM(2012)0795),
- s ohledem na průběžnou zprávu Komise ze dne 29. května 2013 týkající se

¹ Úř. věst. C 130, 30.4.2011, s. 4.

² Úř. věst. L 204, 26.7.2006, s. 23.

³ Úř. věst. L 180, 15.7.2010, s. 1.

barcelonských cílů pod názvem „Rozvoj zařízení péče o děti předškolního věku v Evropě v zájmu trvalého růstu podporujícího začlenění“ (COM(2013)(0322),

- s ohledem na své usnesení ze dne 13. září 2011 o podnikání žen v malých a středních podnicích¹,
 - s ohledem na své usnesení ze dne 12. března 2013 o odstranění genderových stereotypů v EU²,
 - s ohledem na své usnesení ze dne 10. září 2015 o úloze sociálního podnikání a sociálních inovací v boji proti nezaměstnanosti³,
 - s ohledem na článek 52 jednacího řádu,
 - s ohledem na zprávu Výboru pro práva žen a rovnost pohlaví (A8-0000/2015),
- A. vzhledem k tomu, že podnikání má zásadní význam pro zaměstnanost, hospodářský růst, inovace, rozvoj a snižování chudoby obecně;
- B. vzhledem k tomu, že v roce 2012 ženy v EU-28 tvořily jen 31 % podnikatelů (10,3 milionu)⁴;
- C. vzhledem k tomu, že míra podnikání žen zaostává ve všech členských státech a skrývá nevyužitý potenciál růstu a prosperity;
- D. vzhledem k tomu, že kvantitativní výzkum podnikání žen je sice vzácný, nejnovější studie však ukazují, že muži dávají podnikatelské profesní dráze přednost s větší pravděpodobností než ženy⁵;
- E. vzhledem k tomu, že podnikání žen je mocným zdrojem ekonomické nezávislosti, který ženám nabízí příležitost skloubit úkoly v oblasti práce i péče a pomáhá jim dosáhnout pružnosti v profesním životě; vzhledem k tomu, že toto podnikání by mělo být pečlivě odlišováno od „falešné“ samostatné výdělečné činnosti;
- F. vzhledem k tomu, že na podnikatelského ducha žen i mužů má nadále nepříznivý dopad administrativní zátěž;
- G. vzhledem k tomu, že ženy samy hodnotí míru inovací svých podniků spíše na nižší úrovni než muži a Evropský patentový úřad (EPO) uděluje ženám jen malé procento patentů⁶;
- H. vzhledem k tomu, že na rozdíl od odvětví vykazujících vysoký růstový potenciál, jako jsou technologie a IT, jimž dominují muži, zaměřují se podnikatelky spíše na odvětví,

¹ Úř. věst. C 51 E, 22.2.2013, s. 56.

² Přijaté texty, P7_TA(2013)0074.

³ Přijaté texty, P8_TA(2015)0320.

⁴ Komise (2014), zpráva „Statistical data on Women entrepreneurs in Europe“ (Statistické údaje o podnikání žen v Evropě).

⁵ Komise (2012), bleskový průzkum Eurobarometr 354 na téma „Podnikání v EU a třetích zemích“.

⁶ Komise (2008), zpráva „Evaluation on policy: promotion of women innovators and entrepreneurship“ (Hodnocení politiky: podpora inovátorek a podnikání žen).

kteřá jsou považována za méně zisková, například na školství, zdravotní péči a činnosti ve prospěch obcí, a častěji působí v malých podnicích s nižším růstem a obratem; vzhledem k tomu, že tento stav vedl v roce 2012 k průměrnému rozdílu čistých příjmů mezi podnikateli a podnikatelkami v EU-28 ve výši 6 %¹;

- I. vzhledem k tomu, že různé studie² ukazují, že podnikatelky zakládají podniky s nižším kapitálem, volí nižší půjčky a pro účely poradenství a financování využívají rodinné příslušníky namísto dluhového či kapitálového financování od bank, neformálních investorů, soukromého či rizikového kapitálu;
- J. vzhledem k tomu, že evropský nástroj mikrofinancování Progress si klade za cíl podporovat rovné příležitosti pro ženy a muže, poměr mikropůjček pro muže a ženy však v roce 2013 činil 60:40³;
- K. vzhledem k tomu, že větší obtíže, s nimiž se podnikatelky potýkají v přístupu k financování, by mohly částečně souviset s problémy při získávání dostatečné úvěrové historie a manažerských zkušeností;
- L. vzhledem k tomu, že úsudek zúčastněných subjektů ve věci nových podniků mohou ovlivnit stereotypy týkající se schopností žen a mužů v oblasti podnikání; vzhledem k tomu, že na rozhodnutí žen zakládat podniky nebo tak činit s nižšími půjčkami by mohl mít vliv pouhý pocit diskriminace při snaze o přístup k financování;
- M. vzhledem k tomu, že zapojení osob z různých prostředí do investičních procesů by mohlo pomoci předcházet skupinovému a stereotypnímu uvažování;
- N. vzhledem k tomu, že směrnice EU 2004/113/ES zakazuje diskriminaci na základě pohlaví v přístupu ke zboží a službám, což zahrnuje banky a finanční služby a služby spojené se zakládáním podniků; vzhledem k tomu, že v těchto souvislostech je obtížné prokázat nepřímou diskriminaci a členské státy téměř neuvádějí případy diskriminace z hlediska přístupu k financování;
- O. vzhledem k tomu, že údaje naznačují, že ačkoli panuje přesvědčení, že ženy jsou schopny lépe řídit rizika⁴, mají s větší pravděpodobností sklon rizikům se vyhýbat a mají větší nedostatek sebedůvěry; vzhledem k tomu, že tato skutečnost může vést k menší schopnosti budit důvěru u externích subjektů a mohla by následně ovlivnit možnosti žen v oblasti financování;
- P. vzhledem k tomu, že ženy, jež působí v odvětví sociálního podnikání, významně přispívají ke snižování sociálního vyloučení, a vzhledem k tomu, že tvorba nových příležitostí k rozvoji a sociálnímu podnikání znamená posílení pozice žen, které může vést ke zvýšené účasti v oblasti tradičního podnikání;

¹ Komise (2014), studie „Statistical data on Women entrepreneurs in Europe“ (Statistické údaje o podnikání žen v Evropě).

² Parlament (2015), studie útvaru politik „Women’s Entrepreneurship: closing the gender gap in access to financial and other services and in social entrepreneurship“ (Podnikání žen: odstraňování rozdílů v přístupu k finančním a jiným službám a v sociálním podnikání).

³ Komise (2015), Interim evaluation of the European Progress Microfinance Facility (Průběžné hodnocení evropského nástroje mikrofinancování Progress).

⁴ KPMG (2015), zpráva „Women in Alternative Investments“ (Ženy v alternativním investování).

- Q. vzhledem k tomu, že neexistuje dostatečný výzkum zaměřený na problematiku genderu a přístup sociálních podnikatelů k financování, obecně však je pro sociální podniky zřejmě obtížnější získat financování;
1. povzbuzuje členské státy, aby uznaly hodnotu podnikání žen pro jejich ekonomiky a překážky, které je nutno překonat; vyzývá členské státy, aby předložily konkrétní strategie pro plné využití potenciálu žen jako podnikatelek;
 2. vyzývá členské státy, aby aktivně spolupracovaly se soukromým sektorem s cílem upozorňovat na společnosti, které se snaží prosazovat rovnost žen a mužů, a na jejich osvědčené postupy;
 3. vyzývá členské státy, aby shromažďovaly údaje členěné podle pohlaví včetně údajů o sociálním podnikání a aby pravidelně podávaly zprávy o počtu podnikatelek; doporučuje, aby byly údaje shromažďovány a konsolidovány na evropské úrovni s podporou Evropského institutu pro rovnost žen a mužů a Eurostatu;

Rovnováha mezi pracovním a osobním životem

4. vyzývá Komisi a členské státy, aby uznaly hodnotu podnikání pro rovnováhu mezi pracovním a osobním životem a aby rozšířily celkovou podporu pro účast žen na trhu práce; v návaznosti na rozhodnutí stáhnout návrh na změnu směrnice o mateřské dovolené se těší na konstruktivní dialog mezi institucemi, který se bude snažit zjistit, jak nejlépe podpořit tyto politiky v oblasti rovnováhy mezi pracovním a osobním životem;
5. připomíná, jak důležité jsou barcelonské cíle k tomu, aby se rovnováha mezi pracovním a osobním životem stala pro všechny skutečností, i jak je důležité využít vhodné evropské fondy pro zaručení dostupné péče o děti a závislé starší osoby;

Informace a síť

6. zdůrazňuje, jak je důležité hledět za horizont fáze začínajícího podniku s cílem pomoci ženám konsolidovat a rozšiřovat jejich podniky a přecházet do inovativnějších, udržitelnějších a ziskovějších odvětví;
7. vítá vznik různých evropských sítí pro podnikatelky; naléhavě žádá Komisi, aby aktivněji informovala o úspěších podnikatelek a aby výslovněji oceňovala tyto potenciální vzory prostřednictvím cen za podporu podnikání a Evropské soutěže o nejlepší sociální inovaci;
8. vyzývá Komisi, aby ve své budoucí evropské internetové platformě pro podnikání žen zdůraznila využívání fór a aby zařadila postupný plán pro přístup k evropským možnostem financování a současně aby internetovou platformu učinila atraktivní pro potenciální investory a pro útvary státní správy členských států v rámci snahy omezit byrokracii pro podnikatelky vyjasněním správních postupů;

Přístup k financování

9. vyzývá orgány členských států pro rovné zacházení, aby zvyšovaly povědomí finančních subjektů o jejich povinnosti zajistit rovnost a aby zkoumaly možnosti, jak do

investičních mandátů těchto subjektů začlenit otázku rovnosti žen a mužů;

10. vyzývá Komisi a členské státy, aby prosazovaly viditelnost financování podnikatelské činnosti prostřednictvím mikrofinancování v rámci evropského nástroje mikrofinancování Progress a aby zkoumaly spolupráci se soukromým sektorem v oblasti investování do „ženských“ odvětví, například státní úvěrové záruky;
11. vyzývá Komisi a členské státy, aby začaly shromažďovat podle pohlaví členěné údaje o přístupu podnikatelů k financování a aby dále zkoumaly, zda existují skutečné důkazy o přímé nebo nepřímé diskriminaci žen v této oblasti, a pokud takové důkazy existují, jak by měly být řešeny vnější faktory, které ovlivňují hodnocení životaschopnosti začínajících podniků vedených ženami ze strany investorů;
12. vítá, že Komise přezkoumala uplatňování směrnice 2004/113/ES a její provedení ve vnitrostátních právních předpisech ze strany členských států, vyjadřuje však politování nad tím, že odhalování nepřímé diskriminace je věnována nedostatečná pozornost; žádá Komisi, aby uvedenou směrnicí dále přezkoumala a zvažila přitom účelnější opatření pro zvládnutí tohoto možného druhu diskriminace;

Podnikatelské vzdělávání a odborná příprava

13. povzbuzuje členské státy, aby v osnovách vzdělávání a odborné přípravy prosazovaly kulturu podnikání; upozorňuje na důležitost kurzů na téma financování, podnikání a rozvoje nových podniků v rámci středního vzdělávání, zejména v předmětech, které navštěvují zejména dívky, například v oblasti zdravotní péče a jiných služeb;
14. vyzývá školy a univerzity, aby povzbuzovaly dívky a ženy ke studiu předmětů, které vedou k profesní dráze v oboru financí a v odvětvích s vysokým růstem, jako je technologie včetně technologie šetrné k životnímu prostředí a IT;
15. vyzývá členské státy, aby spolupracovaly se soukromým sektorem, nevládními organizacemi a vysokými školami s cílem zřídit další programy učňovské přípravy, včetně programů, v nichž studenti již od mladého věku provádějí rozvojové projekty vycházející ze skutečných podnikatelských koncepcí, a podnikatelských inkubátorů, které mají posílit postavení mladých podnikatelů;

Sociální podnikání

16. vyzývá Komisi a členské státy, aby provedly výzkum, který se bude snažit vysvětlit větší podnikatelskou aktivitu žen v oblasti sociálního podnikání a její možný multiplikační účinek na tradiční podnikání;
17. vyzývá Komisi a členské státy, aby podporovaly rozvoj finančních nástrojů, které budou podniky posuzovat v poměru k jejich přínosu pro společnost, a rozvoj značek důvěry pro oblast sociálního a environmentálního podnikání;
18. pověřuje svého předsedu, aby předal toto usnesení Radě a Komisi.

VYSVĚTLUJÍCÍ PROHLÁŠENÍ

Podnikání je v rámci EU vymezeno jako mentalita, která jednotlivcům umožňuje využít svou motivaci a kapacitu pro určení příležitosti a jako hybnou sílu při plné realizaci takové příležitosti. Jakkoli je podnikání od začátku platnosti Lisabonské smlouvy politickou prioritou, Evropská unie dosud zaostává, neboť míra podnikání v zemích EU-27 v roce 2009 činila 12 % v porovnání s 27 % a 21 % v Číně a ve Spojených státech¹. Obecně se uznává, že pro návrat Evropy k růstu a pro tvorbu nových pracovních míst potřebuje Evropská unie více podnikatelů a její Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění (Evropa 2020) výslovně uvádí potřebu konkrétnějších politických iniciativ pro rozvoj evropského podnikání. Podnikání žen si v této souvislosti zaslouží zvláštní pozornost, neboť rovná ekonomická nezávislost stále není v Evropské unii samozřejmostí a míra zaměstnanosti žen, která v roce 2014 činila 59,6 % na úrovni EU-28, není v souladu se 75% cílem strategie Evropa 2020 v oblasti zaměstnanosti, ani s cílovou hodnotou zaměstnanosti pro muže, která činí 70,1 %².

1. Podnikání žen v EU: přehled

Rozdíly mezi ženami a muži jsou v podnikatelském profesním životě stále zjevné; ze všech občanů EU-28, kteří v roce 2012 vykonávali samostatnou výdělečnou činnost, jen 31 % tvořily ženy. Tato čísla potvrzují i preference evropských občanů v oblasti zaměstnanosti: bleskový průzkum Eurobarometr v roce 2012 zjistil, že ženy s větší pravděpodobností než muži upřednostňují práci v postavení zaměstnance (rozpětí ve výši 63 % ku 53 %) a muži dávají s větší pravděpodobností než ženy přednost samostatné výdělečné činnosti (42 % ku 33 %). Muži se ve větší míře než ženy přiklánějí k tomu, že samostatná výdělečná činnost je proveditelnou alternativou, a v porovnání se ženami u nich existuje skutečně vyšší pravděpodobnost (29 % ku 17 %), že založí podnik, převezmou podnik nebo že založení svého podniku plánují³. Je tudíž pravděpodobné, že podnikatelky začínají podnikat s menšími zkušenostmi než muži.

Jestliže ženy zakládají vlastní podniky, činí tak častěji v odvětvích, která souvisejí se zdravím lidí a se sociální prací nebo v odvětví vzdělávání, zatímco muži častěji působí v odvětvových skupinách stavebnictví, dopravy a IKT. Vzhledem k tomu, že většina posledně uvedených odvětví vykazuje vyšší míry podnikání a celkově vyšší ekonomickou přidanou hodnotu, není překvapením, že čistý příjem podnikatelek byl v roce 2012 o 6 % nižší než čistý příjem mužů. Také jejich podniky zůstávají menší a jako zaměstnavatelé působí 23 % podnikatelek v EU-28 oproti 30 % mužů⁴.

Evropské ženy mají patrně i odlišné důvody, proč se pustily do podnikání; ženy častěji uvádějí, že tak činí z nutnosti, neboť podnikání jim nabízí možnost skloubit úkoly v oblasti práce i péče, například o děti nebo o seniory, a zvýšit příležitosti k práci z domova. Tento argument posiluje i skutečnost, že podle údajů 30 % podnikatelek pracuje na částečný úvazek

¹ Komise (2010), bleskový průzkum Eurobarometr č. 283 na téma „Entrepreneurship and beyond“ (Podnikání v EU a třetích zemích).

² Komise (2015), internetové stránky Eurostatu Statistics Explained, statistické údaje o zaměstnanosti.

³ Komise (2012), bleskový průzkum Eurobarometr č. 354 na téma „Podnikání v EU a třetích zemích“.

⁴ Komise (2014), zpráva „Statistical data on Women entrepreneurs in Europe“ (Statistické údaje o podnikání žen v Evropě).

v porovnání s 12 % mužů.

2. Překážky podnikání žen: problém přístupu k financování

Rovnováha mezi pracovním a osobním životem, kterou může podnikání ženám poskytnout, však představuje i první překážku podnikání, neboť hrozí riziko, že se ženy ocitnou v začarovaném kruhu, kdy si vytvářejí méně příležitostí k budování manažerských zkušeností pro vedení svých podniků, budování úvěrové historie a získávání důvěry investorů.

Pokud jde o tyto investory, existují i rozdíly i z hlediska způsobu, jakým ženy a muži financují své společnosti. Ačkoli velká část těchto rozdílů¹ je nevyhnutelně spojena s odvětvími, v nichž podnikatelky působí, a s velikostí jejich podniků, patří k nim i to, že ženy zakládají podniky s menším kapitálem a nižšími půjčkami a častěji než muži se v oblasti financování spoléhají na rodinné příslušníky a jsou méně závislé na dluhovém financování. Jinými slovy: ženy méně využívají externí financování, jako jsou bankovní půjčky a dodavatelské úvěry, a s vyšší pravděpodobností se obracejí k nákladnějším způsobům financování. To potvrzuje i zjištění, že podnikatelky mají často problémy s přístupem ke kapitálovému financování: kapitáloví investoři, například neformální investoři typu „business angels“, se často daleko více zajímají o růstový potenciál podniků, což by tudíž mohlo opět souviset s velikostí podniků podnikatelek. Na druhou stranu výzkum také ukázal, že ženy se často o přístup ke kapitálovému financování vůbec nesnaží. Přestože výzkum² je i v této oblasti omezený, bylo by zajímavé zjistit, jak mohlo tyto údaje ovlivnit procento žen, které pracují v pozici investorů: zapojení osob z různých prostředí do investičních procesů by přece jen mohlo pomoci předcházet skupinovému a stereotypnímu uvažování.

Vysvětlení těchto rozdílů v přístupu k financování a v jeho využívání je nadále složité. Jak již Evropský parlament uvedl ve svém usnesení z roku 2011 o podnikání žen v malých a středních podnicích³, podnikatelky mohou být méně obeznámeny s dostupnými možnostmi financování, mohou obezřetněji přistupovat k podstupování hospodářských a finančních rizik nebo mohou mít méně zkušeností s finančním řízením než jejich mužské protějšky. Přestože jde o velmi složitou problematiku a neexistují přesvědčivé důkazy, je důležité se nadále zabývat otázkou diskriminace podnikatelek ze strany poskytovatelů finančních služeb při přístupu k úvěrům. Úsudek zúčastněných subjektů ve věci nových podniků mohou stále ovlivňovat stereotypy týkající se schopností žen a mužů v oblasti podnikání. Pouhý pocit žen, že jsou ve snaze o přístup k financování diskriminovány, však pravděpodobně bude mít vliv na jejich rozhodnutí zakládat vlastní podniky nebo tak činit s nižšími půjčkami. Směrnice 2004/113/ES výslovně zakazuje přímou i nepřímou diskriminaci v oblasti finančních služeb včetně bankovní úvěrů. Neexistují přesvědčivé důkazy o tom, že v členských státech dochází k přímé diskriminaci – neposkytnutí financování podnikatelkám může souviset i s ekonomickou logikou, podle níž investoři hledají vyšší investiční výnosy, a to ve větších společnostech, které častěji působí v ziskovějších odvětvích, kterým dominují muži. Podle toho, jak ženy vnímají přístup k financování, však zřejmě existují určité důkazy toho, že skutečně dochází k výše popsané nepřímé diskriminaci.

¹ Parlament (2015), studie útvaru politik „Women’s Entrepreneurship: closing the gender gap in access to financial and other services and in social entrepreneurship“ (Podnikání žen: odstraňování rozdílů v přístupu k finančním a jiným službám a v sociálním podnikání).

² KPMG (2015), zpráva „Women in Alternative Investments“ (Ženy v alternativním investování).

³ P7_TA(2011)0367.

3. Sociální podnikání: příležitost pro hlavní směr podnikání?

Často se uvádí, že rozdíly mezi ženami a muži v oblasti sociálního podnikání jsou menší než u tradičního podnikání, což může nabízet cenný náhled na překonávání překážek pro podnikání žen. Kromě toho, že účast v sociálním podnikání podle všeho umožňuje ženám přispívat místním komunitám a k sociálnímu začleňování¹, mohla by i posílit jejich postavení podnikatelek tím, že těmto ženám přinese vhodné dovednosti a sebedůvěru. K dosažení tohoto cíle je však zapotřebí jasná definice a pochopení sociálního podnikání a správné ocenění sociálních podniků, v neposlední řadě také s cílem zaručit financování pro projekty sociálního podnikání.

Neexistují dostatečné údaje o činnosti žen v podnicích, které využívají trh k naplňování sociálních potřeb, výzkum Global Entrepreneurship Monitor² z roku 2009 však ukazuje, že ačkoli muži zakládají sociální podniky s větší pravděpodobností než ženy, ženy samy jsou v odvětví sociálních podniků aktivnější. OECD³ vysvětluje, že za první důkazy z terénu patrně naznačují u žen vyšší míru altruismu a silnější preference přerozdělování a za druhé se ženy zřejmě více vyhýbají hospodářské soutěži, a tudíž je více lákají novější trhy sociálních podniků. Zejména s ohledem na druhé vysvětlení a při předpokládaném růstu dotčených odvětví, který nepochybně zvýší konkurenční tlak, je důležité zajistit přítomnost žen v dnešním sociálním podnikání.

¹ EIGE (2015), studie „Promoting Women’s Economic Independence and Entrepreneurship - Good Practices“ (Podpora ekonomické nezávislosti a podnikání žen – osvědčené postupy).

² Konsorcium GEM (2009), Global Entrepreneurship Monitor.

³ OECD (2014), pracovní dokument „Women’s Social Entrepreneurship and Innovation“ (Sociální podnikání a inovace žen).